

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN”

*Circulația monetară la Câmpulung-Muscel și
împrejurimi, de la sfârșitul secolului al XIV-lea și
până la mijlocul secolului al XIX-lea*

Rezumat

COORDONATOR DE DOCTORAT:
Cș. I. Dr. EUGEN NICOLAE

DOCTORAND:
DUMITRACHE PAUL GABRIEL

2019

CUPRINS

INTRODUCERE.....	4
Problematika lucrării.....	4
Istoriografie.....	8
Izvoare numismatice.....	10
I.COMERȚ, PRAVILE ȘI SOCIETATE LA CÂMPULUNG.....	14
I.1. La întreținerea drumurilor comerciale.....	14
I.2. Sașii câmpulungeni și legăturile cu Transilvania.....	16
I.3. Curtea domnească, vama și privilegiile comerciale.....	17
I.4. Târgul de Sfântul Ilie.....	22
I.5. Tranzitul de <i>mărfuri turcești</i> către Brașov.....	29
I.6. Comerțul cu Europa Centrală și Apuseană.....	31
II. DESCOPERIRI MONETARE IZOLATE.....	35
II.1. REPARTIȚIA TERITORIALĂ A DESCOPERIRILOR.....	35
II.1.1. Complexul arhitectural al Curții Domnești („Negru Vodă”).....	38
II.1.2. Complexul arhitectural Bărăția (Biserica catolică Sf. Iacob).....	43
II.1.3. Bisericile Valea (dispărută) și Sf. Marina.....	46
II.1.4. Biserica Sf. Gheorghe (Olari).....	49
II.1.5. Biserica Fundeni (Adormirea Maicii Domnului).....	50
II.1.6. Bisericile Bradu și Sf. Ilie.....	52
II.1.7. Biserica Schei.....	54
II.1.8. Complexul monumentelor de la Cetățenii din Vale.....	55
II.1.9. Curtea boierească de la Suslănești, punctul Hobaia.....	63
II.1.10. Lerești, punctul La Ziduri și alte descoperiri.....	65
II.1.11. Vlădești, Aninoasa, Cotești și Capu Piscului.....	68
II.1.12. Descoperiri monetare întâmplătoare păstrate în colecții publice sau private.....	70
II.1.13. Sinteza descoperirilor monetare izolate.....	74
II.2. ANALIZA EXTINSĂ A UNUI EȘANTION DE DESCOPERIRI MONETARE IZOLATE.....	77
II.2.1. Structura și relevanța eșantionului.....	77
II.2.2. Monedele din spațiul Europei Centrale și Răsăritene.....	80
II.2.2.1. Dinarii.....	81
II.2.2.2. Moneda austriacă.....	86
II.2.2.3. Moneda poloneză.....	88

II.2.3. Monedele din spațiul balcanic, mediteranean și pontic.....	94
II.2.3.1. O monedă de la Berdi Beg.....	95
II.2.3.2. Groși bulgărești, ragusani și ducați munteni.....	96
II.2.3.3. Moneda otomană.....	102
III. TEZAURE MONETARE.....	110
III.1. TEZAURUL INEDIT DE ZWANZIGERI.....	113
III.1.1. Monarhia Habsburgică.....	115
III.1.2. State, orașe și autorități ecleziastice germane.....	130
III.2. PARTICULARITĂȚI ALE CIRCULAȚIEI MONETARE LOCALE ÎN LUMINA TEZAURELOR MONETARE.....	136
III.2.1. Tezaurul demonede muntenest și bulgărești, de secol XIV.....	137
III.2.2. Tezaurul de la Vulturești.....	139
III.2.3. Tezaurul de la Dragoslavele.....	143
III.2.4. Tezaurul de la Câmpulung, cartierul Schei.....	149
III.2.5. Tezaurul de la Câmpulung, dealul Crețișoara.....	155
III.2.6. Tezaurul de la Câmpulung, str. Lascăr Catargi.....	159
III.2.7. Tezaurul dezwanzigeri.....	168
IV. EMISIUNI CONTRAMARCAT, FALSURI MONETARE ȘI JETOANE DE CALCUL.....	175
IV.1. Un gros ragusan contramarcă.....	175
IV.2. Despre falsurile monetare la târgul de la Câmpulung.....	178
IV.3. Utilizarea jetoanelor de Nürnberg la contabilitatea mănăstirii.....	181
CONCLUZII.....	184
ABREVIERI.....	194
BIBLIOGRAFIE.....	195
ANEXE.....	212
A. Catalogul eșantionului de descoperiri monetare izolate.....	212
B. Catalogul tezaurului de zwanzigeri.....	224
B.1. Monarhia Habsburgică.....	224
B.2. State, orașe și autorități ecleziastice germane.....	269
C. Tabele centralizatoare.....	281
C.1. Descoperiri monetare izolate.....	200
C.2. Tezaur monetare.....	200
C.3. Tezaurul de la Vulturești și Dragoslavele.....	200
C.4. Tezaurul de la Câmpulung, cartierul Schei.....	200
D. Ilustrații.....	200
E. Hărți.....	200

Cuvinte cheie: circulație monetară, istorie monetară și economică, secolele XIV-XIX, Câmpulung Muscel

O istorie monetară a Țării Românești își bazează ipotezele pe izvoare numismatice provenind din spațiul geografic sau politic al Țării Românești, așa cum o istorie monetară a Transilvaniei își bazează ipotezele pe izvoare numismatice provenind din spațiul transilvan. Tocmai din această perspectivă, o cercetare a circulației monetare la Câmpulung-Muscel și împrejurimi, de la sfârșitul secolului al XIV-lea și până la mijlocul secolului al XIX-lea, ne oferă posibilitatea analizei acelei succesiuni de fluxuri monetare, argumentată pe baza izvoarelor numismatice descoperite într-o astfel de zonă de contact. De ce o zonă de contact a marilor fluxuri monetare? Pentru că orașul Câmpulung, prin poziția sa aflată la întretărirea unor mari drumuri comerciale, a jucat un rol important în marele comerț din Evul Mediu și până la începutul epocii moderne. Din acest motiv, la Câmpulung nu se întâlneau numai piețele monetare ale Transilvaniei și Țării Românești – și le numim piețe într-un sens foarte propriu pentru că aici, ca și la Brașov sau Sibiu, banii căpătau uneori rolul de marfă – la Câmpulung se intersecta circulația monedelor provenind din spațiul pontic și mediteranean cu cele ale Europei Centrale și Occidentale.

Tot una dintre caracteristicile circulației monetare și anume mobilitatea continuă a monedelor, ca urmare a relațiilor de schimb de tip marfă contra bani, aduce argumentul necesar pentru ca acest studiu să urmărească analiza izvoarelor numismatice dintr-o arie locală de circulație și nu doar cele descoperite pe raza orașului Câmpulung. În delimitarea într-un sens mai larg al acestui spațiu, al împrejurimilor orașului Câmpulung cu relevanță în studiul circulației monetare, s-au urmărit atât criteriile: economic, ocupațional și cultural, specifice așezărilor mușcelene cât și criteriul geografic.

Pentru o abordare eficientă a unei astfel de teme, care implica studiului numismatic al întregii palete tipologice de monedă aflată în circulație în spațiul românesc, din Evul Mediu și până la înființarea sistemului monetar național, o foarte bună documentare reprezintă un element cheie. Toate izvoarele numismatice inventariate și repertorizate se referă exclusiv la descoperiri monetare din spațiul Depresiunii Câmpulungului, areal a cărui relevanță pentru tema aleasă a fost argumentată pe baza criteriilor menționate anterior. Studiarea materialului numismatic a presupus determinarea și catalogarea a peste 2500 de exemplare provenind atât din descoperiri izolate cât și din tezaure monetare descoperite în regiune, colecții publice sau private. Pornind inițial de la materialul numismatic aflat în colecțiile Muzeului Municipal Câmpulung, primele rezultatele evidențiau discontinuitatea cronologică sau neuniformitatea

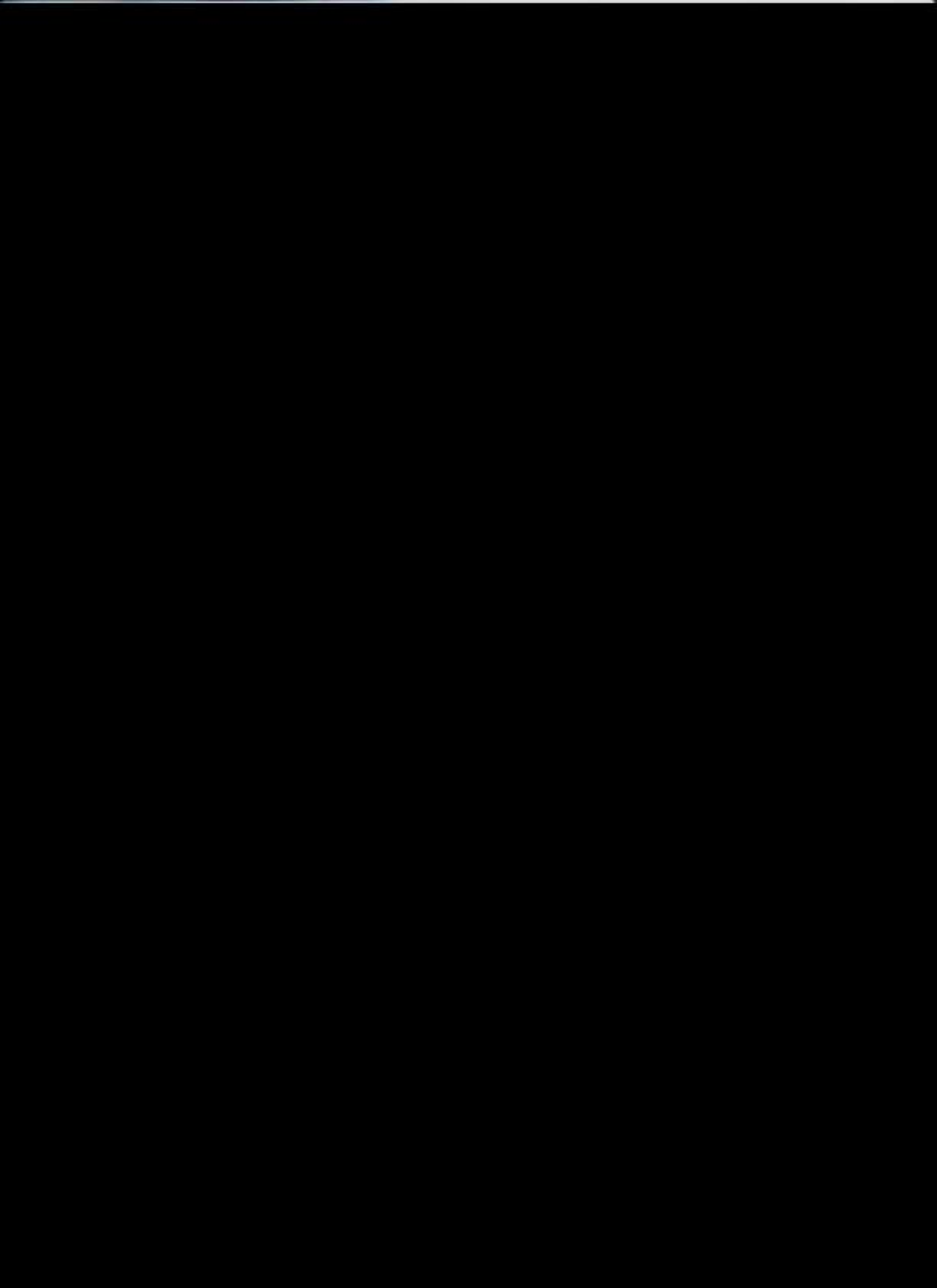
tipologică a acestor izvoare, făcând dificilă formularea unor concluzii. În cea de-a doua etapă de studiu a izvoarelor numismatice, au fost determinate și catalogate monede provenind din colecțiile Muzeului Național de Istorie al României și Complexului Național Muzeal „Curtea Domnească”, atât descoperiri izolate în context arheologic cât și tezaure monetare.

Teza este împărțită în patru capitole structurate, la rândul lor, în subcapitole. Dintre acestea, capitolele II și III reunesc, fiecare dintre ele, studiul exhaustiv al descoperirilor monetare izolate, respectiv cel al tezaurilor monetare, descoperite în Depresiunea Câmpulung. Nu în ultimul rând, în cel de-al IV-lea capitol sunt evidențiate aspecte specifice studiilor și cercetărilor numismatice și anume aspecte cu privire la emisiuni contramarcate, falsuri monetare și jetoane de calcul. Atât rezultatele cercetărilor și ipotezele formulate în cadrul celor patru capitole cât și concluziile lucrării sunt susținute de anexe. Acestea includ catalogul monedelor analizate, inclusiv tezaurul inedit de zwanzigeri (2000 de exemplare), tabele centralizatoare ale descoperirilor monetare, ilustrații ale unui eșantion de monede și hărți cu privire la repartitia spațială a acestor descoperiri.

În **Introducere** am argumentat relevanța temei aleasă pentru cercetare, prezentând problematica lucrării, criteriile care au stat la baza delimitărilor spațiale și cronologice în alegerea temei, dar și analiza exhaustivă a istoriografiei care face referire la circulația monetară la Câmpulung-Muscel și împrejurimi.

Cea mai timpurie descoperire monetară de la Câmpulung este legată chiar de începuturile cercetării istoriei monetare a Țării Românești și tot odată de nașterea primelor structuri ale cercetării numismatice românești, în cadrul Societății Academice Române, precursora Academiei Române. Dimitrie Sturdza publică primele informații cu privire la un tezaur descoperit la Câmpulung în anul 1875, tezaur alcătuit din peste 100 de ducați și dinari provenind de la Vladislav I Vlaicu și Radu I, alături de groși bulgărești atribuiți lui Ivan Aleksandăr și Ivan Sracimir. Prima descoperire monetară făcută în context arheologic în împrejurimile orașului, este reprezentată de un ducat muntean de la Vladislav I Vlaicu și a fost făcută în anul 1942 cu prilejul primelor săpături coordonate de Dinu Rosetti la complexul de la Cetățenii din Vale. Începe astfel o perioadă prolifică în descoperiri monetare, perioadă încheiată cu ultima campanie de săpături de la ansamblul fostei reședințe voievodale, din perioada 2000-2005. Dintre descoperirile monetare locale s-au remarcat exemplarele rare, relevante pentru istoria monetară a Țării Românești, dar și descoperiri de referință pentru circulația anumitor tipuri monetare străine, în spațiul românesc. Acestea au ajuns, de-a lungul timpului, în atenția celor mai de seamă cercetători în domeniul numismaticii din România.

Capitolul I intitulat „Comerț, privilegii și societate la Câmpulung” prezintă o imagine de ansamblu a evoluției economice a orașului pe parcursul celor cinci secole de istorie economică și monetară traversate. Fiecare dintre cele șase subcapitole detaliază aspecte specifice legate de rolul orașului atât în organizarea și dezvoltarea comerțului intern al Țării Românești cât și în marele comerț cu Europa Centrală și Apuscană. În primul subcapitol, „La

Capu Piscului) și Descoperiri monetare izolate întâmplătoare provenind din colecții publice sau private.

În cel de-al doilea subcapitol, „Analiza extinsă a unui eșantion de descoperiri monetare izolate”, am prezentat studiul practic al unui eșantion alcătuit din monede provenind din descoperiri izolate, atât exemplare inedite cât și exemplare semnalate anterior în publicații, dar a căror analiză extinsă este relevantă în contextul temei de cercetare: „Circulația monetară în Câmpulung și împrejurimi”. Studiul eșantionului a constat în determinarea și clasificarea monedelor în cadrul catalogului aflat în Anexa A. *Catalogul eșantionului de descoperiri monetare izolate* urmată de analiza numismatică extinsă raportată la spațiul de proveniență al acestora. Urmărind, nu în ultimul rând, raportarea la circulația locală a principalelor tipuri monetare și succesiunea cronologică a acestora, exemplarele studiate au fost raportate la spațiul Europei Centrale și Răsăritene sau la spațiul balcanic, mediteraneean și pontic. Din prima categorie s-a remarcat analiza unui dinar banal inedit păstrat în colecțiile Muzeului Municipal Câmpulung, un exemplar de secol XIII atribuit tipologic exemplarelor emise pentru ducele Bela (1260-1269) fiul cel mic al regelui Bela al IV-lea, de către banii Slavoniei Roland von Ratold (1261-1267) și Heinrich von Güssing (1267-1269). Dinarul banal, conform analizei și surselor bibliografice studiate este și cel mai timpuriu exemplar din acest tip, cunoscut în cadrul descoperirilor monetare din Muntenia. În cea de-a doua categorie au fost de asemenea analizate și clasificate exemplare rare, dintre care amintim un dirhem bătut la Azaq (Azov) în anul 759 H (1358/59) pentru hanul Berdi Beg, cea mai timpurie monedă studiată, provenind din spațiul mongolo – tătar. Aceasta, păstrată tot în colecțiile muzeului câmpulungean, este singurul exemplar provenind de la Hoarda de Aur, cunoscut ca fiind descoperit în Muntenia. Nu în ultimul rând, ducații munteni (provenind atât de la Vladislav I Vlaicu cât și un exemplar foarte rar de la Basarab al III-lea Laiotă) și groșii, bulgar și ragusan, incluși în eșantion, completează structura tipologică a fluxurilor circulației monetare la Câmpulung, între secolele al XIV-lea și al XVI-lea, structură dominată de alternanțe ale preponderenței dinarului ungar și a monedei poloneze, pe de o parte și a monedei otomane, de cealaltă parte.

Capitolul III intitulat „Tezaure monetare” este dedicat exclusiv studiului tezaurelor monetare descoperite pe raza orașului și în împrejurimi. Conform datelor sintetizate în tabelul centralizator C.2. *Tezaure monetare*, șapte tezaure monetare au fost inventariate în această categorie, pe baza resurselor bibliografice și documentare disponibile. Dintre acestea, tezaurul de zwanzigeri aflat în colecțiile muzeului câmpulungean este inedit. Remarcându-se prin numărul mare de exemplare (2000 de monede) și prin faptul că este un izvor numismatic

inedit, acesta a făcut obiectul studiului numismatic detaliat în subcapitolul „Tezaurul inedit de zwanzigeri”. Ca urmare a determinării și clasificării monedelor a fost întocmit catalogul aflat în anexa B, *Catalogul tezaurului de zwanzigeri*. Monedele au fost analizate și clasificate în două categorii: emisiuni ale monarhiei habsburgice și emisiuni ale statelor, orașelor și autorităților ecleziastice germane din perioada. Atât cele două exemplare de XVII kreuzer cât și cei 1998 de zwanzigeri, fac parte din emisiuni conforme Sistemului Monetar al Convenției (*Konventionsfuß*). Acesta este cunoscut sub această denumire, ca urmare a convenției încheiată la 21 septembrie 1753, cu privire la aderarea Bavariei la noul sistem monetar imperial instituit prin Instrucțiunea din 7 noiembrie 1750. Aria largă de circulație a acestui nominal, inclusiv pe teritoriul Principatelor Române, a condus în anul 1831 la adoptarea *sfanțicului* ca etalon de argint în Țara Românească. Cele mai timpurii exemplare imperiale din tezaur fac parte din emisiuni ale Mariei Terezia (1740-1780) din anul 1754 iar cele mai târzii sunt cele din anul 1848 atribuite împăratului Ferdinand II (1835-1848), emisiune care încheie tezaurul. Cu privire la zwanzigerii germani, cei mai timpurii provin din emisiuni date în anul 1761 ale margrafului Alexander de Brandenburg – Ansbach (1757-1791) și ale margrafului de Brandenburg – Bayreuth, Friedrich de Hohenzolern (1735-1763) iar cel mai recent este un zwanziger emis în anul 1812 pentru regele Bavariei, Maximilian Joseph (1806-1825). Pentru a se permite o analiză comparativă a tezaurului, atât din perspectiva spațială a provenienței monedelor cât și din perspectivă cronologică, catalogul tezaurului a fost de asemenea structurat în două secțiuni, una dedicată emisiunilor imperiale iar cealaltă statelor, orașelor și autorităților ecleziastice germane.

Următorul subcapitol intitulat „Particularități ale circulației monetare locale, în lumina tezaurilor monetare” este împărțit în șapte secțiuni dedicate analizei celor șapte tezaure monetare studiate: „Tezaurul de monede muntenești și bulgărești, de secol XIV”, „Tezaurul de la Vulturești”, „Tezaurul de la Dragoslavele”, „Tezaurul de la Câmpulung, cartierul Schei”, „Tezaurul de la Câmpulung, dealul Crețșoara”, „Tezaurul de la Câmpulung, str. Lascăr Catargi” și „Tezaurul dezwanzigeri”. Chiar dacă nu foarte numeroase, acestea se eșalonează din punct de vedere cronologic de-a-lungul perioadei studiate, incluzând eșantioane ale masei monetare aflate în circulația locală, din secolul al XIV-lea și până în secolul al XIX-lea. Astfel, această componentă a studiului a permis formularea unor observații detaliate cu privire la circulația locală a diverselor tipuri monetare determinate și urmărirea trasabilității acestora dinspre ariile de proveniență.

Capitolul IV intitulat „Emisiuni contramarcate, falsuri monetare și jetoane de calcul” abordează în cele trei subcapitole problematica specifică acestor teme referitoare

emisiuni contramarcate, contrafaceri monetare și cu privire la producția și rolul jetoanelor de calcul, raportându-se la exemplare de acest tip rezultate din descoperirile locale. În primul dintre aceste subcapitole, „Un gros ragusan contramarcă”, este analizat cazul unui gros de Ragusa descoperit în săpăturile arheologice de la Lerești, exemplar contramarcă de aceeași autoritate emitentă, între anii 1581 și 1594, de altfel singurul exemplar de acest tip cunoscut în descoperirile monetare din Țara Românească. Este remarcabil în istoria monetară acest studiu de caz, prin simbolistica utilizării contramărcii pentru controlul activității monetare, fără a afecta identitatea iconografică a emitentului, identitate păstrată la acest tip monetar, pentru aproape cinci secole. Un exemplu de succes al unei politici monetare abile care, într-un context al marilor reconversii ale capitalurilor intrinseci ale imperiilor istorice, reușește să-și salveze economia monetară proprie, invadând, pe de altă parte, spațiul balcanic cu emisiuni false în perfectă armonie cu contextul oportunităților contemporane siesi.

Cel de-al doilea subcapitol, „Despre falsurile monetare la târgul de la Câmpulung”, reunește atât analiza exemplarelor identificate ca fiind exemplare contrafăcute cât și contextul local cu privire la așezarea geografică a orașului Câmpulung și rolul său în interacțiunile politice, economice și culturale specifice zonei de contact a Țării Românești cu Transilvania. Dintre exemplarele determinate cu certitudine drept contrafaceri, se remarcă un fals ragusandin perioada anilor 1705-1756 al prototipului triplu groșilor de Riga din perioada anilor 1591-1599 și un o contrafacere din epoca lui Murad al III-lea, după un prototip de dirhem (șahiu) din aceeași perioadă, probabil de proveniență locală.

În ultimul dintre subcapitolele capitolului IV, „Utilizarea jetoanelor de Nürnberg la contabilitatea mănăstirii” se remarcă prezența în structura descoperirilor de la mănăstirea *Negru Vodă* a două jetoane de calcul (*rechenphennig*), exemplare care au fost investigate și clasificate drept emisiuni de Nürnberg din perioada 1660-1676, fiind atribuite maestrului monetar Cornelius Lauffer din Nürnberg. Utilizarea acestor instrumente moderne de calcul matematic la Câmpulung, la finele secolului al XVII-lea, reprezintă un argument incontestabil asupra volumului relațiilor comerciale și a caracterului cosmopolit al târgului care se organiza în prăvăliile de lângă mănăstirea ctitorită de Neagoe Basarab. Într-un mod spectaculos, acest izvor numismatic caracterizat prin unicitatea sa pluridisciplinară, încheie un cerc al circuitelor monetare, economice, culturale și nu în ultimul rând al evoluției științelor, de-a lungul istoriei remarcabilului Câmpulung.

În capitolul final dedicat concluziilor am subliniat caracteristicile specifice circulației monetare la Câmpulung și în împrejurimi. De-a lungul celor peste cinci secole de evoluție, până la intrarea în vigoare a *Legii pentru înființarea unui nou sistem monetar și pentru*

fabricarea monedelor naționale din 1/13 ianuarie 1868, circulația monetară la Câmpulung și în împrejurimi a urmărit, sub diverse inflexiuni, caracteristicile generale specifice Țării Românești dar a îmbrăcat și forme particulare, specifice zonei de contact a Țării Românești cu Transilvania. Mai mult, statutul său aparte conferit de privilegiile unice printre celelalte orașe ale Țării Românești a contribuit la o tușă cu totul particulară a istoriei sale monetare, cel puțin în perioada medievală.

Lucrarea conține și o secțiune privind abrevierile utilizate, o listă bibliografică și anexele: (A) Catalogul eșantionului de descoperiri monetare izolate, (B) Catalogul tezaurului de zwanzigeri, (C) Tabele centralizatoare, (D) Ilustrații și (E) Hărți.

※

